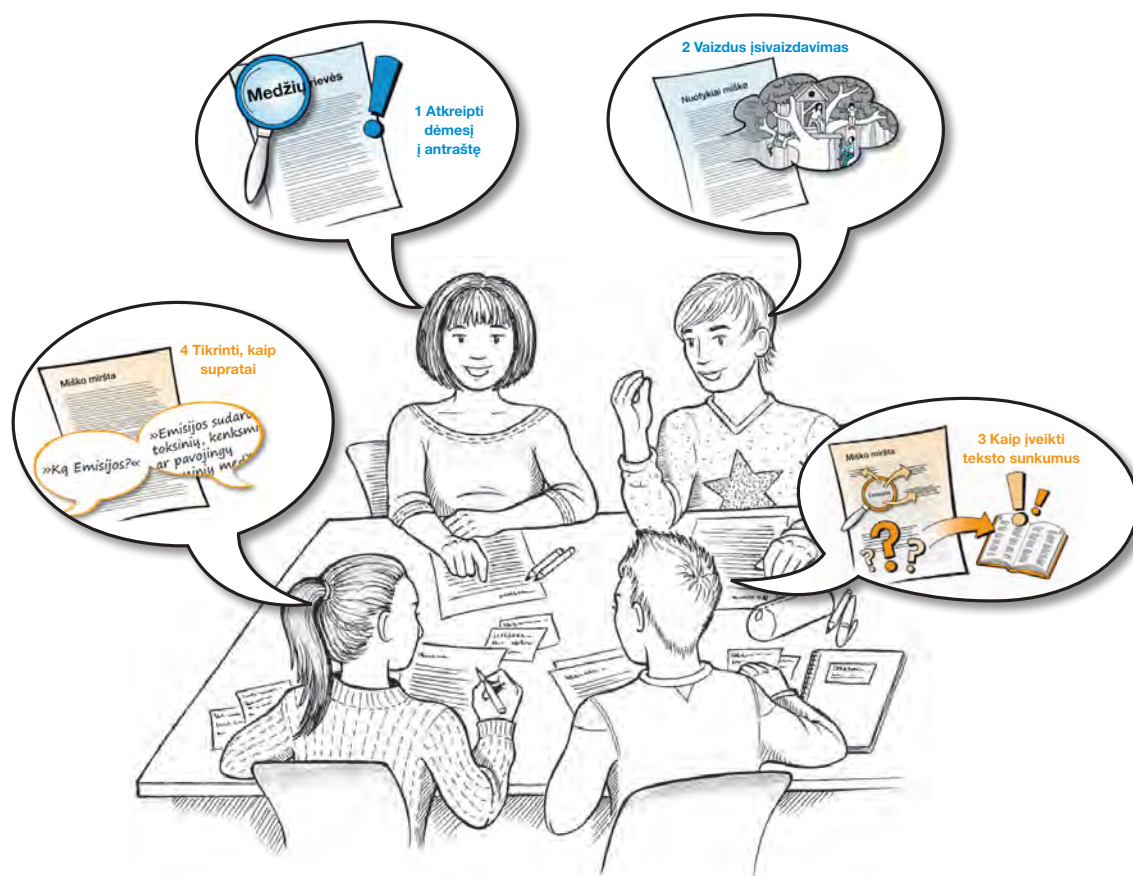

Skaitymo kompetencijų ugdymo metodika

1 Kaip įgyti skaitymo kompetencijų mokymosi bendradarbiaujant pagalba

Tobias Saum

Bendradarbiaujant su Geroldu Bräggeriu, Ariane Gabler, Markusu Mauchle, Peteriu Marti
Iliustracijos: Katharinos Pacynos

2010 m. gruodis

Turinys

Turinys	2
1 Kaip įgyti skaitymo kompetencijų mokymosi bendradarbiaujant pagalba	4
1.1 Kaip pagerinti skaitymo sklandumą mokymosi bendradarbiaujant pagalba	4
1.2 Kaip mokytis skaitymo strategijų bendradarbiaujant	5
1.3 Skaitymo strategijų mokymai kaip mokyklinė programa	7
1.4 Motyvacija skaityti	7
2 Strategijų naudojimas	9
2.1 Kaip supažindinti su skaitymo strategijomis? Moksleivius supažindinti su strategijomis reikėtų pateikiant jas po vieną, kad žingsnis po žingsnio būtų parodytas visas jų spektras. Kai moksleivis jas įsisavins, turėtų pamėginti naudoti jas integruotai.	10
2.2 Trys pagrindinės grupės	11
2.3 Skaitymo strategijų aprašas	14
2.4 Kortelės moksleiviams	20
2.5 Mokytis skaitymo strategijų individualiai ir bendradarbiaujant	22
2.6 Skaitymo strategijų kombinacija analizuojant tekstus	41
3 Kaip įsisavinti skaitymo strategijas mokymosi bendradarbiaujant pagalba	51
3.1 Skaitymas pakaitomis ir reziumavimas	53
3.2 Darbas poromis skaitant ir rašant (CIRC)	58
3.3 Skaitymo strategijų naudojimas dirbant poromis: bendradarbiavimas pagal scenarijų	62
3.4 Klausimų namelis	64
3.5 Skaitymo strategijų naudojimas bendradarbiaujant: skaitymas pakaitomis	69
4 Grožinio teksto analizė 6 ir 7 klasėse	74
4.1 Kaip dirbti remiantis mokymosi bendradarbiaujant koncepcija	74
4.2 Pavyzdinės užduotys	75
5 Kompetencijos pakopos teksto suvokime	77
5.1 Užduočių formulavimas įvairiuose reikalavimų lygiuose	77
5.2 Pirmoji pakopa: pateikti informaciją	78
5.3 Antroji pakopa: suvokti visą tekstą	79
5.4 Trečioji pakopa: teksto analizė	79
5.5 Ketvirtoji pakopa: vertinti ir apmąstyti	81
5.6 Penktoji pakopa: kurti ir formuoti	82

6	Teksto analizė vyresnėse gimnazijos klasėse	83
6.1	Apmąščius pažymėti	83
6.2	Epinio teksto analizė	84
6.3	Dramos scenos analizė	86
6.4	Lyrinio teksto analizė	88
6.5	Informatyvaus dalykinio teksto analizė	90
6.6	Argumentuojamojo teksto analizė	93
6.7	Dalykinio teksto apmąstymas	94
6.8	Grožinių tekstų apmąstymas	95
7	Skaitymo tyrimų užkulisiai	96
7.1	Skaitymas kaip interakcija su tekstu	96
7.2	Skaitymo proceso dalys	97
7.3	Skaitymo kompetencijos įgijimo prielaidos	98
8	Sukurti skaitymo kultūrą	101
9	Teksto rūšių apžvalga	104
9.1	Dalykiniai tekstai	104
9.2	Grožiniai tekstai	105
1	priedas: Literatura	106
2	priedas: Skaitymo strategijų kortelės	107

1 Kaip įgyti skaitymo kompetencijų mokymosi bendradarbiaujant pagalba

Skaityti ir suprasti tekstus – viena iš pagrindinių kompetencijų, kurias padeda įgyti mokykla. Ši kompetencija būtina profesijai ir norint dalyvauti visuomeniniame gyvenime – bet svarbu ne vien tai. Ši kompetencija mūsų moksleiviams padeda gyventi sąmoningai, apsišvietus, formuoti savo asmenybę ir, be to, patirti skaitymo malonumą. Todėl skaitymo kompetencijos ugdymui mokyklose ne be reikalo skiriama daug dėmesio.

Tačiau, kaip aiškėja iš daugelio atliktų tyrimų, skaitymo užsiėmimai ne visuomet vyksta sėkmingai. Tai, tarkime, įrodė ir Tarptautinės moksleivių vertinimo programos (PISA) tyrimai: «Pavyzdžiui, Šveicarijoje 17 proc. moksleivių, baigę mokyklas, geba suprasti tik labai nesudėtingus tekstus, dalis jų nesugeba netgi to. (...) Tuo pasižymi ne tik imigrantai, bet ir žmonės, kurie užaugo ir mokyklas baigė Šveicarijoje.» (Bertschi-Kaufmann 2007, p. 8–9) Tai rodo, jog mokykla turi neventi toliau žengti pramintais skaitymo skatinimo keliais ir ieškoti naujų.

Vienas iš tokių naujų kelių gali būti toks: mokantis skaityti daugiau naudoti mokymosi bendradarbiaujant formas. Šių mokymosi formų pagalba moksleiviai gali išmokti ir sklandžiai skaityti tekstą, ir naudojant skaitymo strategijas atskleisti jo turinį.

1.1 Kaip pagerinti skaitymo sklandumą mokymosi bendradarbiaujant pagalba

Kad moksleivis skaitytų sklandžiai, pirmosiose klasėse reikia daug praktikuotis. Tačiau ir vyresnėse klasėse būna moksleivių, kuriems dėl skaitymo įgūdžių ir įpročio skaityti reikia dėti daug pastangų. Jei skaitymo «treniruotės» vyksta naudojant mokymosi bendradarbiaujant metodus, jų efektyvumas gerokai išauga.

Kad moksleivis skaitytų sklandžiau, siūlomas skaitymas bendradarbiaujant balsu:

Moksleivis ar moksleivė klasės draugui skaito trumpą tekstą tol, kol pasiekia tam tikrą per minutę perskaitytų žodžių kiekį. Tuomet tekstą galima skaityti dar kartą, šįkart kreipiant dėmesį į tinkamą raiškumą. Tai įvertinti klasės draugui/-ei sunkiau nei skaitymo greitį. Kai dirba du moksleiviai, iš kurių vienas skaito geriau nei kitas, tekstą galima skaityti pakaitomis. Tokiu būdu stipresnis skaitovas kitam yra pavyzdys, kaip reikia skaityti. Kiek daug pratybių laiko sutaupoma, kai moksleiviai dirba po du, lyginant su tuo, jei skaitytų po vieną prieš klasę!

Kita galimybė, kaip partneriai gali įgyti bazinių skaitymo įgūdžių, yra skaitymas tuo pat metu. Geresnysis skaitovas prisitaiko prie silpnesniojo skaitymo greičio. Jei pastarasis nori, antrasis nutyla, ir silpnesnysis skaito vienas. Jei silpnesnysis padaro klaidą, tuomet abu pakartoja tą sakinį nuo pradžių (plg. Gold, 2007, p. 112).

1.2 Kaip mokytis skaitymo strategijų bendradarbiaujant

Yra daugybė būdų susieti teksto suvokimo skatinimą su mokymosi bendradarbiaujant formomis. Pirmiausiai reikia išmokyti atskiras skaitymo strategijas. Kokių esama skaitymo strategijų, kaip jas galima įvesti pamokoje ir išmokyti individualiai arba bendradarbiaujanti, aprašoma 2 skyriuje. Kiekvienai strategijai sukurta mokiniams skirtų kortelių, kurių pagalba strategijos moksleiviams pristatomos ir vizualiai. Korteles galima naudoti įvairiai vedamuose užsiėmimuose ir jų pagalba moksleiviai išmoksta lengviau patys savarankiškai naudoti skaitymo strategijas.

Strategijų reikėtų mokytis taip dažnai, kad moksleiviams jų naudojimas taptų įpročiu. Kad būtų galima tai pasiekti, pirmenybę reikėtų teikti mokymuisi bendradarbiaujant, o ne individualiam mokymuisi. Mat kai moksleiviai mokosi šių strategijų bendradarbiaudami, jie skatinami ir kalbėtis apie skaitymo strategijas. Tokiu būdu skaitymo strategijas jie geriau įsisąmonina, greičiau suvokia savo sunkumus ir tuomet gali tikslingiau naudoti strategijas. Jei moksleiviui atrodo, kad jis jau yra įvaldęs tam tikrą strategiją, tačiau negali jos paaiškinti kitam, tai reiškia, kad jis strategijos nėra perpratęs iki galo. Taigi aiškindamas moksleivis tarsi pasitikrina, ar strategiją suprato.

Mokymasis bendradarbiaujant taip pat skatina moksleivius mokytis vienas iš kito. Jei vienas moksleivis dar ne visai suprato ar įsisavino skaitymo strategiją, jis gali stebėti, kaip ją taiko klasės draugas ir taip įsisavinti modelį. Galiausiai jis pabando pats ir vėl palygina su savo klasės draugo pavyzdžiu. Lygindami moksleiviai greičiau atkreipia dėmesį, jei strategija naudojama neteisingai, ir gali prieš įtvirtindami pasitaisyti.

Be to, mokymasis bendradarbiaujant motyvuoja moksleivius. Mokytis skaitymo strategijų ir jas vis naudoti – didelis iššūkis. Kismet prisideda po keletą skaitymo strategijų ir negalima pamiršti tų, kurias jau išmokai. Kai moksleiviai gali mokytis šių strategijų keisdami su kitais ir vis naudoja jas pratimuose bendradarbiaujant, išmoksta lengviau ir ilgesniam laikui.

Mokymas pavydžiu

Pirmiausia skaitymo strategijų geriausiai mokytis iš mokytojo pavyzdžio. Šis pristatydamas strategiją turėtų rodyti pavyzdį ir garsiai mąstydamas pasakoti, kas vyksta jo galvoje. Kai moksleiviai šitokiu būdu bus susipažinę su keliomis skaitymo strategijomis, jas reikės išmėginti. Kai jau bus įvaldytos kelios skaitymo strategijos, pamokoje bus galima naudoti mokymosi bendradarbiaujant formas, kuriose siejamos įvairios skaitymo

strategijos. Labai anksti galima naudoti skaitymo pakaitomis ir santraukos metodus. Taip moksleiviai mokosi ne tik sklandžiai skaityti, bet ir klausytis bei glaustai atpasakoti tai, kas perskaityta, teksto atkarpas jie skaito ir reziumuoja paeiliui. Dirbdami poromis moksleiviai gali mokytis ir kitokių skaitymo strategijų – jas jie pasirenka patys ar paskiria mokytojas. Grupėje siūlytina naudoti skaitymo strategijas pasidalijant darbą, kaip antai skaitant pakaitomis, kai iš eilės naudojamos keturios skirtingos skaitymo strategijos. Strategijos, kurias pažengę skaitytojai paprastai naudoja po vieną, paskirstomos skirtingiems asmenims. Taigi tokiu būdu kiekvienas gali pirmiausia sutelkti dėmesį į vieną strategiją ir ją išmokti. Tik tuomet, kai pamažu išmoks visas strategijas, galės naudoti jas vienas savarankiškai.

Klausimų namelis

Skaitymo strategijos yra iš skirtingų kognityviųjų lygių. Suvokti šiuos lygius gali paskatinti «Klausimų namelio» metodas. Moksleiviai uždavinėja vienas kitam klausimus apie tekstą iš įvairių lygių ir taip skatina savo klasės draugus naudoti įvairias skaitymo strategijas.

Mokantis strategijų nevalia pamiršti apžvelgti tai, kas išmokta, mat tik tokia refleksija skaitymo strategijas paverčia naudojamais įrankiais, kuriuos galima pasitelkti į pagalbą sąmoningai ir tikslingai.

Į šią programą galima integruoti ir mokymosi bendradarbiaujant formas, kai kelios strategijos naudojamos vienu metu. Jas taip pat riekėtų įvesti palengva, metai po metų. Skaitymo strategijų mokymosi sėkmė priklauso nuo susitarimo mokykloje. Jei skaitymo strategijų įsisavinti nepavyksta, dažniausiai tai dėl to, kad strategijos naudojamos tik epizodiškai vieno dalyko pamokose ir prisimenamos vėliau tik kartą to paties dalyko fers pamokoje. Moksleiviai įsimena tik tai, ko jiems reikia ir ką jie naudoja, o visa kita prisimena tik iki kitos pamokos ir vėl pamiršta. Kiekviena mokykla, norinti išmėginti skaitymo strategijų treniruotes, turi suvokti, kad gali ištikti tokia nesėkmė, ir imtis atsargumo priemonių. Jei pavyksta mokymus padaryti sistemingus ir ilgai išliekančio poveikio, sulaukiama ir regimos sėkmės, kaip parodė įvairūs empiriniai tyrimai, pavyzdžiui, skaitymo pakaitomis ir reziumavimo arba mokantis tapti teksto detektyvu. Šitokių mokymų įkvėpti mes paminime moksleiviams skaitymo strategijas kaip teksto detektyvų metodus. Tokius metodus gerai supranta jaunesni moksleiviai, be to, šie metodai labai gerai motyvuoja.

Tai, kad čia dėmesio centre yra skaitymo strategijų mokymasis, nereiškia, kad moksleiviai su tekstais negali elgtis kitaip. Žinoma, reikėtų rinktis ir kitokius darbo su tekstu būdus, pavyzdžiui, kūrybinius, orientuotus į produktą, arba vaidybinius (4 skyrius).

1.3 Skaitymo strategijų mokymai kaip mokyklinė programa

Yra gausybė įvairių skaitymo strategijų, kurias įvaldyti galima ne per vienus metus, nuolat praktikuojantis. Todėl mokykla turėtų sukurti sistemingą programą, kaip įvesti ir mokytis skaitymo strategijų. Tai galima pradėti labai anksti ir tęsti iki dešimtos klasės. Be to, galima tęsti ir ilgiau. Kuriant tokią programą kolegoms turėtų drauge nuspręsti, kurioje klasėje įvesti kokias skaitymo strategijas ir kokio dalyko pamokoje. Kitų dalykų pamokose šios strategijos turės būti reguliariai skatinamos, kad moksleiviai nesietų jų tik su tuo dalyku, kurių pamokose jų mokėsi. Jie turi suvokti, kad strategijas galima naudoti skaitant bet kokį tekstą.

1.4 Motyvacija skaityti

Skaitymo kompetencijos lavinimui labai svarbi skaitymo motyvacija. Pažadinti norą skaityti šiai laikais, kai vis mažiau jaunuolių skaito savo noru – ganėtinai svarbi užduotis mokyklai. Čia labai svarbu teisingai pasirinkti tekstus: jei moksleiviui knyga atrodo patraukti ir įdomi, jis norės ją skaityti. Dalykiniai tekstai turėtų būti susieti su moksleivių patirtimi ir jų gyvenamąja aplinka, parašyti suprantamai ir vaizdžiai. Be to, moksleiviai turėtų mokytis įveikti skaitymo sunkumus ir nenutraukti skaitymo. Kad paskatintume moksleivius skaityti, galima organizuoti ir skaitymo naktis, galima bendradarbiauti su vietine biblioteka, vesti skaitymo dienoraščius ir dar daug kitų dalykų.

Moksleiviai turėtų būti skatinami skaityti ir laisvalaikio. Tam galima užvesti vadinamuosius «Skaitymo pasus». Juose kiekvienas moksleivis įrašo, ką perskaitė, ir tėvai tai patvirtina.

Dirbant pagal «Antolin» programą galima užduoti moksleiviams klausimus apie knygos turinį ir taip patikrinti, ar jie suprato tekstą. Skaitymo pasui galima naudoti tam tikrus nurodymus, pvz., kad kiekvieną dieną reikia skaityti tam tikrą laiką, tarkime, 20 min. Po kiek laiko dažnai netgi tie, kurie savo noru neskaitytė, pastebi, kaip tai yra gera. Skaitymas tuomet daugeliui moksleivių tampa įprastu laisvalaikio užsiėmimu ir skaitymo gebėjimai savaime pagerėja. Kaip tokia skaitymo kultūra gali atrodyti mokykloje, aprašyta 8 skyriuje.